

YÖNETİM YAPISI, HÜKÜMET SİSTEMİ VE EKONOMİK GELİŞME ARASINDAKİ İLİŞKİ¹

Yetkili Yazar | Correspondent Author: Muhammed Ramazan DEMİRCİ

The Relationship Between Governing Structure, Governmental System And Economic Development

Yazar(lar) | Author(s)

Muhammed Ramazan DEMİRCİ²

Mehmet DURKAYA³

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geliş Tarihi : 27/03/2023
Makale Kabul Tarihi : 22/05/2023

Anahtar Kelimeler:

Ekonomik Gelişme, Demokrasi, Parlamenter Sistem, Başkanlık Sistemi, Yarı Başkanlık Sistemi

ÖZ

Kamu politikalarının belirlenmesi ve uygulanması açısından etkin role sahip olan yönetim yapısı genellikle, monarşi, aristokrasi, cumhuriyet, tirani, oligarşi ve demokrasi olarak biçimlenmektedir. Devlet organının kuruluşu, işleyişi ve koordinasyonu ise hükümet sistemleri çerçevesinde değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, başkanlık, yarı başkanlık ve parlamenter hükümet sistemleri öne çıkmaktadır. Bu çalışmada, yönetim yapısı kapsamında hükümet sistemleri ve ekonomik gelişme arasındaki ilişkiler araştırılmıştır. Öncelikle çok yüksek, yüksek, orta ve düşük insani gelişime sahip ülkeler yönünden demokrasi ve özgürlük ile ekonomik gelişme ilişkisi incelenmiştir. Ayrıca aynı gruptaki ülkelerin hükümet sistemleri ile ekonomik gelişme ilişkisi de araştırılmıştır.

Çalışmanın sonuçlarına göre, ülkelerin ekonomik gelişme düzeyindeki ilerlemeler, siyasi haklar ve bireysel özgürlükler açısından demokrasi derecelerini arttırmaktadır. Bununla birlikte gelişme düzeyinin düşük olduğu ülkelerde demokratik değerlerden uzaklaşmalar görülmektedir. Hükümet sistemleri açısından değerlendirildiğinde ise sonuçlar, parlamenter sistemin uygulandığı ülkelerde başkanlık ve yarı başkanlık modellerine göre gelişmişlik düzeyinin de yüksek olduğu yönündedir. Ayrıca, parlamenter sistemle yönetilen ülkelerin başkanlık ve yarı başkanlık hükümet sistemleri ile yönetilen ülkelere göre demokrasi düzeylerinde de artış görülmektedir.

¹Bu çalışma, Muhammed Ramazan DEMİRCİ tarafından Prof. Dr. Mehmet DURKAYA danışmanlığında hazırlanan yüksek lisans tez çalışmasından üretilmiştir. Çalışmada veriler güncellenerek analiz edilmiştir.

² Öğr. Gör., Giresun Üniversitesi Keşap Meslek Yüksekokulu, Toptan ve Perakende Satış Bölümü, ORCID: 0000-0002-6726-7370, e-posta: muhammed.demirci@giresun.edu.tr

³ Prof. Dr., Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, ORCID: 0000-0002-4931-1470, e-posta: mehmet.durkaya@giresun.edu.tr

ARTICLE INFORMATION

Submission Date : 27/03/2023
Accepted Date : 22/05/2023

Keywords:

Economic Development,
Democracy, Parliamentary System,
Presidential System, Semi-
Presidential System

ABSTRACT

The governing structure, which has an effective role in the determination and implementation of public policies, is usually formed as monarchy, aristocracy, republic, tyranny, oligarchy and democracy. Establishment, functioning and coordination of the state bodies are evaluated within the framework of system of government. In this context, presidential, semi-presidential and parliamentary systems of government stand out. In this study, the relationships between government systems and economic development within the scope of governing structure were investigated. First of all, the relationship between democracy and freedom and economic development in terms of countries with very high, high, medium and low human development was examined. In addition, the relationship between government systems and economic development of the countries of the same group was investigated.

According to the results of the study, the progress in the level of economic development of the countries increases the degree of democracy in terms of political rights and individual freedoms. However, in countries with a low level of development, there are divergences from democratic values. Evaluated in terms of government systems, the results show that the level of development is higher in countries where the parliamentary system is implemented compared to presidential and semi-presidential models. In addition, there is an increase in the level of democracy in countries governed by a parliamentary system compared to countries governed by presidential and semi-presidential government systems.

Giriş

İnsanın ve insan ilişkilerinin var olduğu her yerde yönetim olagelmıştır. Birey ve toplum arasında sosyal, siyasal ve iktisadi hayatın düzenlenmesi ve organize edilmesi yönündeki gereklilikler, yönetim olgusunun ortaya çıkmasında en önemli nedenler olarak görülmektedir. Önceleri küçük topluluklar halinde bir araya gelen devletler, karmaşık olmayan yapılarından dolayı yönetim olgusunu günümüzün modern yönetim anlayışından uzak bir şekilde uygulamaya çalışmışlardır. Ancak zamanla bu küçük devletler belli nedenlerle birleşerek bugünkü ulus devletleri oluşturmuş ve böylece kamu yönetimi anlayışı doğmuştur. Devletlerin yürütme gücünü oluşturan kamu yönetimi de artık daha karmaşık bir yapıya dönüşen sosyal, siyasal ve ekonomik yapıyı kararları ile etkilemekte ve yön vermektedir.

Modern devletlerin ortaya çıkmasıyla beraber ülkelerin yönetim yapısında da değişikliklere gidilmiştir. Bu süreçte devletlerin yasama, yürütme ve yargı olmak üzere

üç temel erkinin birbirinden ayrıldığı “kuvvetler ayrılığı” denilen sisteme dönüşüm yaşanmıştır. Ancak tarihsel açıdan bakıldığında geçmişten günümüze farklı yönetim biçimlerinin benimsendiği görülmektedir. Bunlar; egemenliğin kaynağını aileden alan tek kişinin yönetimi monarşi, seçkinlerin yönetimi eline aldığı aristokrasi, devletin gücünü halktan aldığı ve halkın iradesinden daha güçlü bir iradenin olmadığı temeli üzerine kurulu cumhuriyet, tek kişinin zorba yönetimini içeren tirani, bir grubun-zümrenin yönetimi oligarşi ve halkın halk tarafından halk için yönetildiği demokrasidir. Modern ulus devletlerin oluşumuna kadar uygulanan bu yönetim şekillerinin zaman içinde anti demokratik özelliklerden demokratik yapıya doğru dönüştüğü görülmektedir.

Devletin temel organları olan yasama, yürütme ve yargının siyasi sistem içinde nasıl bir role sahip olacağı, bu organların işleyişini, hangisinin siyasal mekanizma içinde başat konumda olacağı hatta ülkelerin demokratik veya anti demokratik bir yapıya sahip olup olmaması hükümet sistemlerinden hangisini tercih ettiğine göre farklılık göstermektedir. Ülkeler tarihsel süreç içinde monarşi ve meclis hükümetleri gibi güçler birliğine dayalı hükümet modellerini kullandığı gibi parlamenter, başkanlık ve yarı başkanlık gibi kuvvetlerin birbirinden ayrıldığı modelleri de kullanmaktadır.

Değişen ve küreselleşen dünyada, birçok ülkenin en önemli problemi gelişmişlik düzeyine ulaşamama veya az gelişmişliktir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ana hedefi ekonomik gelişmeyi sağlamak ve kalıcı kılmaktır. Ancak, her ülkenin de farklı gelişmişlik düzeylerine sahip olduğu görülmektedir. Bunun temel nedeni ekonomik gelişmişlik düzeyinin birçok faktörle ilişkili olmasıdır. Bunlar; kişi başına düşen gelir, ekonomik büyüme, gelir dağılımı, fiyat istikrarı, ödemeler bilançosu, eğitim, sağlık, istihdam ve işsizlik gibi hem ekonomik hem de sosyal faktörlerdir. Ekonomik gelişmeyi başarmış ülkeler rekabet açısından güçlü konuma gelmekte, dünya siyasi ve ekonomik sisteminde öne çıkmaktadır. Bu çalışmanın inceleme konusuna dahil edilmiş ülkeler genellikle parlamenter, yarı başkanlık ve başkanlık hükümet sistemlerinden herhangi birini benimseyip uygulamaktadır. Bununla beraber ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin birbirinden farklı olması ülkeleri bu tür bir ayrıma tabi tutma nedenlerinin araştırılmasını zorunlu kılmaktadır. Bundan dolayı, gelişmiş ekonomilere ve demokrasi düzeylerine sahip ülkelerin hangi hükümet sistemini benimsediklerinin analizi, ekonomik gelişmenin dar ve kısıtlı olduğu ülkelerle karşılaştırılması yönünden önem arz etmektedir. Bu çerçevede hükümet sistemleri ile ekonomik gelişme arasındaki ilişkiler belirleyici olmaktadır.

Ülkelerin ekonomik gelişmişlik düzeyleri analiz edildiğinde genellikle ekonomik faktörler ele alınmaktadır. Ancak, gelişme sadece ekonomik faktörlerle ilişkili değil, sosyal, siyasal ve kurumsal olmak üzere birçok faktörle ilişkilidir. Bu faktörlerin en önemlilerinden biri ülkelerin demokrasi düzeyleridir. Demokrasinin ekonomik gelişmeye

etki ettiğini savunanların yanında ekonomik gelişmenin de demokrasi düzeyine olumlu katkısı olduğunu savunan görüşler bulunmaktadır. Bu çerçevede ülkelerin demokrasi düzeylerinde görülen gerilemenin ekonomik gelişmeyi de olumsuz yönde etkilediği yönünde güçlü destekler bulunmaktadır (Rigobon ve Rodrik, 2005; Benyishay ve Betancourt, 2010; Apergis, 2017; Baum ve Lake, 2003; Bhalla, 1997).

Dünya ülkeleri değişik hükümet modellerini uygularken, farklı demokrasi ve gelişmişlik düzeylerine de sahiptir. Bir ülkenin gelişmişlik düzeyine etki eden faktörler çeşitlilik gösterse de gelişmişlik düzeyinin belirlenmesinde ülkelerin yönetim yapıları ile ekonomik, sosyal ve siyasal yönden alınan kararlar ana konumda yer almaktadır. Ayrıca, ülkelerin demokratik ve anti demokratik olması da bu kararların uygulanması yönünde gelişmişlik düzeylerine etki etmektedir. Demokrasiyi hedef olarak belirlemiş hükümetlere sahip ülkelerde, ekonomik gelişmişlik düzeyinde de önemli derecede ilerlemeler görülmektedir. Bu durum ekonomik ve bireysel özgürlüklere ve siyasi haklara sahip olan bireylerin daha etkin ve verimli çalışması, istediği şekilde ekonomik hayata girebilmesi ve sosyal hayat içinde aktif rol üstlenebilmesi ile açıklanabilir.

Yönetim yapısı ve hükümet sistemi ile ekonomik gelişme arasındaki ilişkiyi araştıran bu çalışmada öncelikle hükümet sistemleri, ekonomik gelişme ve demokrasi bağlamında kavramsal çerçeve ortaya konulmuştur. Sonrasında teorik tartışmalara ve literatüre bağlı olarak hükümet sistemleri, demokrasi ve ekonomik gelişme arasındaki ilişkiler ülkeler ve ülke grupları yönünden karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Ayrıca hükümet sistemleri ve demokrasi ilişkisinin de araştırıldığı çalışmanın bulguları ve önerileri sonuç ve değerlendirme bölümünde yer almaktadır.

1. Kavramsal Çerçeve

1.1.Hükümet Sistemleri

Eber'e göre devlet en öz biçimde toplum üzerinde hâkimiyet kurma gücüne sahip siyasal bir örgütlenmedir (Vergin, 2015: 32). Bu bağlamda devlet, üstün nitelikli ve geniş kapsamlı bir tüzel kişiliktir. Anayasalarda yer alan devletin organlarının kuruluşu, işleyişi ve karşılıklı ilişkilerinin düzenlenme şekli, hükümet sistemlerinin hukuki dayanağını oluşturmaktadır. Devletin yasama, yürütme ve yargı olmak üzere üç fonksiyonu ve bu üç fonksiyonu yerine getirmek için de üç temel organı olduğu kabul edilmektedir (Karatepe, 2013: 223). Hükümet sistemleri, yasama ve yürütme erklerinin aynı ya da ayrı organlar elinde bulunmasına göre kuvvetler birliği ve kuvvetler ayrılığı sistemleri olarak ikiye ayrılmaktadır. Kuvvetler birliği sistemlerinde kuvvetin yürütmede ya da yasamada birleşmesine göre ikili bir ayırım öngörülmektedir. Kuvvetin yürütmede birleşmesine örnek olarak mutlak monarşiler ve diktatörlükler, yasamada birleşmesine örnek olarak da meclis hükümet sistemleri verilmektedir (Gözler, 2011: 554). Hükümet sistemlerinin sınıflandırılmasında ise kuvvetler ayrılığı ilkesi dikkate alınmaktadır. Kuvvetler

ayrılığının niteliğine göre de başkanlık, yarı başkanlık ve parlamenter sistem olmak üzere üç türe ayrılmaktadır (Kahraman, 2012: 433). Kuvvetler ayrılığı doktrininin doğuşu, yasa koyucunun aynı zamanda yasayı yorumlayıp uyguladığında devlet gücünün kötüye kullanılmaya elverişli bir ortam yaratacağını savunan John Locke ve Baron de Montesquieu'ya atfedilir (Dube, 2021: 295-296).

Başkanlık sistemi kuvvetlerin sert olarak ayrılmasını içermektedir. Bu sistemde özellikle yasama ve yürütme erkleri mutlak bir şekilde birbirinden ayrılmıştır. Yasama ve yürütme organları ayrı ayrı seçilmekte ve bu organlar birbirlerinin varlıklarını sona erdirememektedir. Ayrıca, yasama ve yürütme organlarının güçleri birbirine eşit ve dengelidir (Yaman, 2014: 85). Bu sistem temelde Montesquieu ile ilişkilendirilen güçler ayrılığı düşüncesinin katı bir şekilde uygulanmasına dayanmaktadır (Heywood, 2018: 462). Başkanlık sisteminde cumhurbaşkanı ve başbakan yerine sadece başkanlık makamı bulunmaktadır. Başkan meclis tarafından değil doğrudan halk tarafından seçilmektedir. Başkanlık sisteminde meclis ve başkan halk tarafından seçildiğinden dolayı birbirlerinden üstün konumda değildir. Bakanların göreve gelmesinde ve görevden alınmasında tek yetkili başkandır (Becerren ve Kalağan, 2007: 166).

Popüler anlamda yarı-başkanlık sistemi terimi ilk olarak 1959'da Le Monde gazetesi kurucusu ve gazetecisi olan Hubert Beuve-Mery tarafından kullanılmıştır (Uluşahin, 2003: 201). Ancak, terimin anlamı tam olarak net ve belirli değildi. Akademik anlamda, yarı-başkanlık konseptini ilk hazırlayan Fransız siyaset bilimcisi Maurice Duverger olmuştur. Ancak, yarı-başkanlık sistemi, ilk çıktığı yıllardan beri eleştiri konusu olmuş, bu eleştiriler çerçevesinde gelişerek günümüze kadar gelmiştir (Elgie, 1999: 1-2). Yarı-başkanlık sistemi üç unsurun birlikteliği ile oluşmaktadır. Bunlardan birincisi, cumhurbaşkanının genel oyla seçimi, ikincisi, cumhurbaşkanının önemli güçlere sahip olması, üçüncüsü ise cumhurbaşkanının yanında hükümet ve iktidara sahip, yasama organına karşı sorumlu olan başbakan ve bakanların bulunmasıdır (Duverger, 1980: 166). Yarı-başkanlık sistemi, aslında başkanlık ve parlamenter sistemi içinde barındıran melez bir yapıya sahiptir (Shugart, 2005: 324).

Parlamenter sistem 13. ve 18. Yüzyıllar arasında İngiltere'de doğmuş ve sonraki yüzyıllarda da diğer batılı ülkeler tarafından benimsenerek kullanılmıştır. Parlamenter sistemin ortaya çıkması krala ait yasama yetkisinin sınırlandırılması amacına dayanmaktadır. Krala ait yasama yetkisi seçimle gelen bir parlamentoya devredilerek, yasama ve yürütme güçlerinin ayrılması şeklinde oluşturulmuştur. Ancak parlamenter sistemde ortaya çıkan bu ayrılık, başkanlık sisteminde görüldüğünden farklıdır. Yasama ve yürütme parlamenter sistemde kesin ve net bir şekilde değil, karşılıklı etkileşime dayanan, hukuki eşitliği ve karşılıklı iş birliğini öngören yumuşak bir ayrılıktır. Bu özelliğinden dolayı parlamenter hükümet sistemine "kuvvetlerin iş birliği sistemi" de

denilmektedir (Yıldız, 2013: 220). Bu çerçevede parlamenter sistemin liberal ve demokratik bir yönetim sistemi olduğu düşünülmektedir (Arslan, 2009: 4). Bundan dolayı liberal demokrasiler genellikle belirli bir parlamenter yönetim anlayışını benimsemişlerdir (Heywood, 2018: 460).

Parlamenter sistemde yasama ve yürütme yetkisi iki farklı organa verilmiş gibi gözükse de bu sistemin en belirleyici özelliği yasama ve yürütmenin birbirlerine karşı sorumlu olmalarıdır. Ayrıca, yürütme organı parlamentodan çıkmakta ve parlamentonun güvenine dayanmak zorundadır (Keser, 2011: 28-29). Parlamenter hükümet sisteminde her ne kadar başbakanı seçme görevi devlet başkanına verilse de başbakanın kuracağı hükümet yasama organının güvenoyuna ihtiyaç duymaktadır. Yürütme içinde en güçlü yetkilerle donatılmış kişi ise başbakan olarak öne çıkmaktadır (Yavuz, 2007: 1220-1222). Parlamenter sistemi benimseyen ve cumhurbaşkanının seçimle iş başına geldiği Avrupa'da cumhurbaşkanlığı makamı sembolik bir değer taşımakta, siyasi sorumluluk ve yetkinin başbakan ve bakanlar kurulunda olduğu savunulmaktadır (Bağce, 2016: 16).

1.2. Ekonomik Gelişme

Ekonomik gelişme ve ekonomik kalkınma kavramları genellikle aynı anlamda kullanılır. Özellikle kalkınma aşamasını tamamlamamış ve yapısal değişim sürecine girmiş ekonomilerin özelliklerini anlatan gelişme veya kalkınma kavramı ekonomik büyüme kavramından farklıdır. Büyüme kavramı, mal ve hizmet üretim kapasitesindeki artışı açıklamaktadır (Parasız, 2008: 10). Bu çerçevede büyüme, bir ekonomide bir dönemden diğer döneme reel gayrisafi yurt içi hasılda (GSYH) meydana gelen artış oranı ile ölçülmektedir. Reel GSYH ise bir ülkede belirli bir dönemde ülke sınırları içinde üretilen nihai mal ve hizmetlerin temel bir yılın (baz yılın) fiyatları üzerinden değerini ifade etmektedir. Ekonomik büyüme kişi başına düşen gelirdeki artışı başka bir ifade ile milli gelirin zaman içindeki artışını da göstermektedir. Ekonomik kalkınma ise ülkenin ekonomik yapısındaki değişiklikler yanında o ülkedeki siyasal ve toplumsal yapıdaki değişimleri de açıklamaktadır. Bu bakımdan kalkınma, büyümeden daha geniş bir anlama sahip olup büyümeyi de kapsamaktadır (Sivrekli Demircan, 2003: 98-99). Ayrıca büyüme kavramı daha çok gelişmiş ülkeler için söz konusudur. İktisadi kalkınma ise sadece gelir artışını temel almamakta, aynı zamanda ekonomik ve sosyal yapının değiştirilerek iyileştirilmesini ve yenilenmesini ortaya koymaktadır. Bu yüzden iktisadi kalkınma, az gelişmiş bir ülkenin gelişmiş bir ülkeye dönüşümü ile ilgilidir (Ersungur, 2005: 19).

1.3 Demokrasi

Demokrasi, iki eski Yunanca kelime olan demos (halk ya da tam vatandaş) ve kratos (güç, yönetmek) kelimelerinden türemiştir (Robertson, 2002: 136). Bu bağlamda düşünüldüğünde demokrasi halk egemenliğini temel almış yönetim şeklidir. Başka bir

ifade ile özgür bir seçim ortamında halkın kendi temsilcilerini seçebilmesine olanak tanıyan halk yönetimidir (Doğan, 2007: 147). Demokrasi kavramının sözlük anlamı ve en sık kullanılan tanımı aslında halkın halk tarafından yönetilmesidir. Özellikle nüfus artışı sebebiyle modern devletlerde, devlet yönetimi doğrudan halk tarafından değil, halkın eşit ve serbest seçimler vasıtasıyla seçtiği temsilciler aracılığı ile kullanılmaktadır (Soysal, 2002: 332). Bundan dolayı demokrasinin farklı uygulama yöntemleri ortaya çıkmaktadır. Halk eğer egemenliğini aracısız, bizzat kullanıyorsa doğrudan demokrasi, halk egemenliğini seçtiği temsilciler aracılığıyla kullanıyorsa temsili demokrasi, eğer egemenlik halk ile temsilciler arasında paylaştırılıyorsa yarı doğrudan demokrasiden söz edilmektedir (Tunç, 2008: 1117).

Demokrasi tanımının en yaygın ve en bilinenlerinden birini ABD başkanlarından Abraham Lincoln yapmıştır. Lincoln'e göre, demokrasi "halkın, halk için, halk tarafından yönetimidir" (Çam, 2011: 387). Bu tanım günümüzde en yalın ve klasik haliyle "halkın kendi kendini yönetmesi" biçiminde kullanılmaktadır (Çukurçayır, 2012: 23). Bu bağlamda değerlendirildiğinde hür bir birey açısından siyasi özgürlüğü sunan sistemin demokrasi olduğu söylenebilir (Piatek vd., 2013, 268). Bunun temel nedeni ideal bir demokrasinin, genel ve eşit oy hakkı; yinelenen, özgür, rekabetçi ve adil seçimler; birden fazla siyasi parti ve birden fazla bilgi kaynağı gibi asgari ölçütleri içinde barındırmasıdır (Morlino, 2004: 10). Bunun yanında siyasi bir sistem olan demokrasi, her siyasi sistemde olduğu gibi kendisine uymasını beklediği bir kurama, uygulayacağı ilkelere ve normatif bir yapıya dayanmaktadır (Caniklioğlu, 2010: 108).

2. Teorik Yaklaşımlar

Kurumsal İktisat: Kurumlar, bir toplumdaki oyunun kurallarıdır (North, 1990: 3-6). Bir başka ifade ile kurumlar, politik, ekonomik ve sosyal etkileşimi yapılandıran, insan tarafından tasarlanmış kısıtlamalardır. Hem tabular, gelenekler ve görenekler gibi gayriresmî, hem de anayasalar, yasalar ve mülkiyet hakları gibi resmî kısıtlamalardan oluşurlar (North, 1991: 97). Kurumlar, ortak hedeflerle bir araya getirilen gruplardan oluşmaktadır. Firmalar kârlarını maksimize etmek, siyasi partiler ise yeniden seçilme umutlarını iyileştirmek gibi farklı amaçlarda görünse de nihai hedef hayatta kalmaktır. Çünkü tüm organizasyonlar kıtlık ve rekabet ortamında yaşamaktadır (North, 2008: 22).

Gelişme ve büyüme ile ilgilenen iktisatçılar, ülkelerarası görülen kişi başına düşen gelir farklılıklarının açıklanmasında kurumsal yapının etkisini kabul etmekte ve geliştirdikleri modellerde de kullanılmaktadırlar (Kama, 2016: 20). Bu modellerden biri olan kurumsal iktisadın ortaya çıkmasında Thorstein Veblen, Wesley Mitchell ve John R. Commons öncülük etmiştir. Özellikle Veblen'in fikirleri bu modelin gelişiminde daha fazla öne çıkmaktadır (Rutherford, 2001: 174). Kurumsal ekonomi, bireylerin mükemmel bilgiye ve sınırsız rasyonaliteye sahip oldukları ve işlemlerin masrafsız ve anlık olduğu

standart neoklasik varsayımlardan vazgeçmektedir. Yeni kurumsal ekonomi ise bireylerin eksik bilgi ve sınırlı zihinsel kapasiteye sahip olduklarını, bundan dolayı öngörülemez olay ve sonuçlarla ilgili belirsizliklerle yüz yüze olduklarını ve bilgi edinmek için işlem maliyetlerine maruz kaldıklarını varsaymaktadır. Bu çerçevede insanlar, riskleri ve işlem maliyetlerini azaltmak için kurumlar oluşturmaktadır. Bu kapsamda anayasalar, yasalar, yönetmelikler ve sözleşmeler yapar ve uygularlar. Hatta insanlar davranış ve inançları yerleştirme amacıyla gayriresmî kurumlar oluşturmaktadır. Piyasa ekonomisinin performansı bu resmi ve gayriresmî kurumlara ve örgütlenme biçimlerine bağlıdır (Menard ve Shirley, 2008: 1).

Kamu Tercih Teorisi: Kamu Tercih, modern ekonominin tekniklerini ve analitik aygıtını siyasi süreçlerin incelenmesine uygulayan bir araştırma alanıdır (Engelen, 2007: 165). Yöntemine ise kolektif davranışı değil bireysel davranışı almıştır. Böylece bir yapının bütünü değil, bu yapılar içinde karar alan ve karar verenlerin davranışlarını inceleme konusu yapmıştır. Böylece bireylerin hem ekonomik hem de siyasal faaliyetlerde sadece kendi çıkarları doğrultusunda karar verdiklerini ortaya koymuşlardır (Akcagündüz, 2010: 30-31). Örneğin seçmen davranışları incelendiğinde seçmenler genellikle basit ve sebep-sonuç içerisinde hızlı sonuçlar beklemektedir. Vatandaşlar ayrıntılardan çok, genel problemlerle ilgilidir. Demokratik sistemlerde halkın bu isteklerini hemen yerine getirme konusunda faydacı bir davranış sergilediği görülmektedir. Çünkü demokratik modellerde en uzun zaman aralığı gelecek seçimlerdir (Bayraktaroğlu ve Kutanis, 2002: 57). Kamu tercihi teorisinde siyasal karar alma sürecinde yer alan seçmenler, politikacılar ve bürokratlar gibi kişilerin davranışları öne çıkarılmakta ve bireysel çıkar maksimizasyonu ile ilişkilendirilmektedir. Buna göre seçmenler fayda maksimizasyonu, siyasi partiler oy maksimizasyonu, çıkar ve baskı grupları rant maksimizasyonu, bürokrasi ise bütçe maksimizasyonuna yönelmektedir (Ulusoy, 2013: 71-72).

Anayasal İktisat Yaklaşımı: Bu kuram bireylerin hak ve özgürlüklerinin tesis edilmesi karşısında güçlü konumda olan siyasetçilerin yetkilerinin sınırlandırılmasını ve bu sınırlamaların neler olması gerektiğini tartışmaktadır (Sakal ve Kitapçı, 2009: 38). Çünkü devlet ekonomide ne kadar etkin olursa özel hak ve özgürlükler kısıtlanacak ve ekonomik başarısızlık kaçınılmaz olacaktır. Bundan dolayı, devletin kurumsal, yasal ve anayasal çerçevede sınırlandırılması gerektiğini savunmuşlardır (Altunöz, 2013: 34). Bu sınırlamalar hem ekonomik hem de politik hak ve yetkilerin sınırlandırılmasını kapsamaktadır. Özellikle, devletin vergi koyma, borçlanma, para basma gibi yetkilerinin anayasalarda belirtilerek sınırlandırılması gerekliliği üzerinde yoğunlaşmaktadır (Tayyar ve Çetin, 2013: 118).

İçsel Büyüme Teorisi: İçsel büyüme teorilerinde büyümenin temel belirleyicileri ve itici gücü olarak teknolojik gelişmenin ve beşerî sermayenin öne çıkarılması yanında Ar-Ge'nin önemine de vurgu yapılmaktadır (Altın ve Kaya, 2009: 252). İçsel büyüme, ekonomik büyümenin dışarıdan gelen güçlerle değil, ekonomik sistemin içsel bir sonucu olduğunu vurgulayarak neoklasik büyümeden ayrılmaktadır (Romer, 1994: 3). Buna göre, teknolojik gelişme ekonomik sistemin içinde oluşmakta ve ekonomik kararlardan da etkilenmektedir. Ayrıca eğitim düzeyi, dış ticaret, vergi, gelir dağılımı, yönetim şekli, kamu politikaları ve hizmetleri gibi faktörler uzun dönem büyümeyi etkilemektedir. Neo klasik büyüme modellerinde dışlanan devlet, içsel büyüme teorilerinde yeniden işlevsellik kazanmaktadır. Devletin görevi ise üretim yapmak değil koordinasyonu sağlamak, teşvik etmek ve denetlemek yönündedir (Berber, 2011: 147-158).

Radikal Demokrasi: Radikal demokrasi çok boyutlu bir kavramdır (Hamilton, 2018: 478). En geniş anlamıyla, demokratik süreçlerin ve faaliyetlerin hayatın daha fazla alanına yayılmasını savunan ve aynı zamanda resmî siyasi kurumlara daha doğrudan katılım biçimleri için baskı yapan demokratik bir teoridir. Çünkü bu teori, modern demokrasilerin en büyük eksikliklerinden birinin tam olarak yeterli demokrasiye sahip olmadıklarını ileri sürmektedir (Vick, 2015: 206). Radikal demokratik teorisyenler, liberal demokrasinin sıradan vatandaşların siyasi öznelliğini gasp etmesini, siyasi partilerin oligarşik doğasını ve demokratik devletin bürokratik ve teknokratik yönetim eğilimini eleştirmektedirler (Muldoon, 2021: 196). Radikal demokrasi, farklılıklardan fikir birliği üretmek yerine, sosyal çeşitliliğin kıyaslanamaz değer çoğulculuğuna yol açarak çatışma ve muhalefet yaratabileceğini savunur. Buna göre toplum içindeki çok sayıda kimlikle mücadele etmenin bir aracı olarak siyasi tartışmanın genişlemesini ima eder (Litte, 2002: 369). Çünkü birey açısından kamusal mevcudiyet, ortak toplumsal kararların evrensel alanına dâhil olunması ile açıklanabilir (Parchev, 2008: 839). Kısaca radikal demokrasi halkın, kararların alınmasında daha etkin bir katılımını ister ve demokratik kurumların bu hedef doğrultusunda oluşturulmasını savunur (Bulut, 2003: 53).

Katılımcı Demokrasi: Demokratik olduğunu iddia eden herhangi bir siyasi sistemin özünde vatandaşların tam katılımına yönelik bir yönelime sahip olması beklenmektedir. Daha açık bir ifade ile bir ülkedeki demokratik kurumlar, tüm vatandaşların yapısal olarak siyasal ve toplumsal karar alma süreçlerine katılmasını sağlayacak şekilde düzenlenmelidir (Dacombe ve Parvin, 2021: 145). Çünkü demokrasi, sivil toplumu resmî karar alma süreçlerine dâhil etmek için önemli görülmektedir (Leonard, 2014: 311).

Katılımcı demokrasinin temel önermesi, Batı demokrasisinin belirleyici ilkesinin, yani seçilmiş temsilciler tarafından karar almanın, bireysel vatandaşları siyasi faillikten

mahrum bıraktığı inancıdır (Parker, 2017: 290). Yurttaş katılımını artırma gereğini savunan katılımcı demokrasi, genel olarak, demokratik katılım için daha geniş toplumsal katılıma ve tüm yurttaşların demokratik kapasiteyi inşa etmek için ihtiyaç duydukları kaynaklara eşit erişimlerinin sağlanmasının önemine dikkat eder. Gerçekten de katılımcı demokrasi, siyasi karar alma konusunda olduğu kadar içinde özgür ve eşit bireylerin ortak sorunlara çözüm aramak için diğerleriyle birlikte hareket ettiği bir toplum vizyonudur (Parvin, 2021: 272).

Bu bağlamda, dünyanın dört bir yanındaki bilim insanları, halkın katılımını ve sorumluluğunu arttırmak için yeni fırsatlar sunan yenilikçi vatandaş katılımı biçimlerinin tasarımının nasıl olması gerektiği üzerine çalışmalar yapmaktadır. Böylece siyaseti canlandırmak için halkın üyelerini yeniden olayın asil öznesi yapacak alternatifler üzerinde çalışılmaktadır (Flinders ve Dommett, 2013: 488). Bunun en önemli nedeni, katılımcı bir demokraside vatandaşların, yaşamlarını doğrudan etkileyen sosyal, politik ve ekonomik kurumlar üzerinde daimî olarak yüksek düzeyde kontrol uygulayacaklarından, bu vatandaşların giderek daha fazla eğitilmiş, etkili ve güçlü bir hale geleceklerine olan inançtır (Hilmer, 2010: 56).

3. Literatür

Yönetim yapısı ve hükümet sistemleri üzerinden yapılan ekonomik gelişme analizleri genellikle demokrasi ve ekonomik gelişme ilişkilerine odaklanmaktadır. Demokrasi ve ekonomik gelişme arasında herhangi bir ilişkinin olmadığını savunan görüşlerin yanında demokrasi ve ekonomik gelişme arasında birbirini etkileyen bir ilişkinin olduğunu savunan görüşler de bulunmaktadır. Demokrasi ve ekonomik gelişme arasında ilişkinin varlığını ilk tespit edenlerden biri Lipset'tir. Lipset (1959), demokrasi ve ekonomik gelişme arasındaki ilişkileri inceleyerek gelişmiş ekonomilerin daha demokratik bir yapıda olduğunu öne sürmüştür. Lipset'e göre ülkelerin demokrasi seviyeleri ekonomik gelişmişlik düzeyleriyle ilgilidir. Bir ülkenin gelişmişlik düzeyi arttıkça demokratik yapısında da artışın gerçekleşeceğini savunmaktadır. Rodrik (2000), bir ülkede iyi kurumlar inşa etmek için demokrasinin gerekliliğini belirterek katılımcı demokrasilerin daha kaliteli bir büyüme sağladığını ifade etmiştir. Huber, Rueschemeyer ve Stephens (1993), kalkınma ile demokrasi arasında sağlam ancak mükemmel olmayan bir ilişkinin olduğu tezini ortaya koymuşlardır. Yaptıkları çalışmada karşılaştırmalı tarihsel analiz doğrultusunda ekonomik gelişme düzeyinin politik demokrasi düzeyinin gelişmesiyle ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır. Burkhart ve Lewis –Beck (1994), çalışmalarında 131 ülkeden aldıkları verilerle ekonomik gelişmenin demokratik performansı teşvik edip etmediği konusunu ele almışlardır. Ekonomi ve demokrasi arasındaki nedensel ilişkinin ortaya konulduğu çalışmada ekonomik gelişmenin demokrasi düzeyine etki ettiği ancak demokrasi düzeyinin ekonomik gelişmeye etki

etmediği sonucuna varılmıştır. Clark (2003), modern dünyada politik kurumlar ile ekonomik performans arasında açık bir ilişkinin olduğunu, yüksek gelirli ekonomilerin iyi işleyen demokrasilere düşük gelirli toplumların ise kötü işleyen demokrasilere veya otokrasilere eğilimli olduğunu öne sürmektedir. Baum ve Lake de (2003), 30 yıllık bir süreyi ve 128 ülkeyi kapsayan çalışmalarında demokrasinin büyüme üzerinde doğrudan bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Demokrasinin halk sağlığı ve eğitimi yolu ile büyümeye önemli dolaylı etkilerinin olduğunu ifade etmişlerdir. Kamu hizmetlerinin ve politikalarının eğitim ve sağlık alanlarında yaygınlaşmasını beşerî sermaye donanımını belirleyici gücü ile ilişkilendirilmektedir. Siyasi rejim türünün kamu hizmetlerinin yürütülmesinde etkileyici olduğunu öne çıkaran çalışma, daha demokratik devletlerin daha az demokratik olanlara göre eğitim ve sağlık gibi kamu hizmetlerini daha yüksek düzeyde sağladığını vurgulamaktadır. Pinho ve Madaleno (2009), yapmış oldukları çalışmalarında politik rejimlerin ekonomik büyüme üzerinde etkisinin olup olmadığını araştırmışlardır. Buna göre siyasi kurumlar ekonomik kalkınma sürecinin önemli belirleyicisi konumundadır. Pinho ve Madaleno, daha demokratik yapıları olan ülkelerin daha iyi geliştiğini ancak demokrasi kültürünün ekonomik büyümeyi etkilemesinin ve aynı zamanda siyasi kurumların buna adaptasyonunun uzun zaman alacağını ifade etmişlerdir. Demokrasi ve ekonomik gelişme ilişkisinin varlığı, özellikle demokrasinin özel mülkiyeti koruyup kurumsallaştırarak, gelişmeyi olumlu yönde etkileyeceğini savunan görüşlerle de açıklanmaktadır (Sharma, 2007, Leblang, 1996, Knutsen, 2011). Bu çerçevede ülkelerin sahip olduğu demokrasi düzeyi ekonomik büyümeyi etkilemekte, özellikle de sivil özgürlüklerin zayıf bir şekilde korunması ve mülkiyet haklarının güvence altına alınmaması, ülkelerin ihtiyaç duyduğu verimli yatırımlardan mahrum kalmasına neden olmaktadır.

Bununla birlikte Barro (1996), çalışmasında demokrasinin büyüme üzerindeki etkisinin zayıf olduğunu ortaya koymuştur. Ancak, daha fazla demokrasinin, düşük politik özgürlük seviyelerinde büyümeye neden olduğu ancak orta düzey bir özgürlük seviyesine ulaşıldığında ise büyümeyi baskıladığını ifade etmektedir. GSYH, sağlık ve eğitim ile ölçülen yaşam standartlarındaki iyileşmelerin, politik özgürlükleri de beraberinde getireceğini öne sürmektedir. Demokrasi ile ekonomik gelişme arasında dolaylı bir ilişkinin olduğunu savunanlardan Doucouliagos ve Ulubaşoğlu (2008), demokrasinin ekonomik büyüme üzerinde doğrudan bir etkisinin olmadığı sonucuna varmışlardır. Bununla birlikte, demokrasinin daha yüksek insan sermayesi, daha düşük enflasyon, daha düşük politik istikrarsızlık ve daha yüksek ekonomik özgürlük seviyeleri ile pozitif dolaylı etkilere sahip olduğunu ayrıca, ülke ve bölgelere göre değişmekle beraber demokrasi-büyüme etkileşiminin görüldüğünü belirtmektedir. Rao (1984), çalışmasında demokrasinin gelişmekte olan bir ekonominin zorluklarını karşılamaya

uygun olmadığını ve demokratik kurumların genel olarak toplumun yaşam seviyesini yükseltecek acil taleplerine cevap veremediğini belirtmektedir.

Linz (1990), Linz ve Valenzuela (1994), dünyadaki istikrarlı demokrasilerin önemli çoğunluğunun, yürütme gücünün yasama çoğunluğu tarafından oluşturulan parlamenter sistemler olduğunu savunmaktadır. Parlamenter sistemin başkanlık sistemine göre istikrarlı demokrasiye daha elverişli olduğunu vurgulamaktadır. Abdullayev (2009) ise, yaptığı çalışmada başkanlık modelini uygulayan ülkelerde demokrasinin yerleşmesi bakımından önemli sorunların olduğunu kabul etmekle birlikte yapmış olduğu ülke analizleri çerçevesinde bütün başkanlık sistemlerinin kırılgan ve istikrarsız demokrasilere sahip olmadığını ortaya çıkarmıştır. Gerring, Thacker ve Moreno (2009), parlamenter sistemlerin daha iyi olup olmadığını sorguladığı çalışmalarında, siyasi gelişme, ekonomik kalkınma ve insani gelişme olmak üzere üç politika alanı arasında küresel 14 göstere üzerinden analizler yapmaktadır. Çalışmanın sonuçları, özellikle ekonomik kalkınma ve insani gelişme alanında parlamenter yapı ve iyi yönetim arasında güçlü bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. McManus ve Özkan (2017), yapmış oldukları çalışmada başkanlık ve parlamenter sistem özelinde hükümet biçimleri ve makroekonomik performans arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Özellikle enflasyon, çıktı miktarı ve gelir eşitsizliğinin düzeyi ve oynaklığı yönlerinden hükümet sistemleri incelenmiştir. Buna göre; başkanlık sistemi ile parlamenter sistem arasında belirgin farklılıkların olduğu sonucuna varılmıştır. Başkanlık sistemini benimseyen ülkelerde çıktı düzeylerinin daha düşük, enflasyon oranının ve gelir eşitsizliğinin nispi olarak yüksek olduğu ifade edilmiştir. Bunun sebepleri ise başkanlık sistemlerinde sınırlı katılımın, hükümet kontrollü medyaya sahip daha az yerleşik demokrasinin varlığı yanında başkanın geniş yetkilere sahip olması ve yargısal denetimin zayıflığı olarak sıralanmıştır. Özkan (2017), başkanlık rejimlerinin siyasi, ekonomik ve insani gelişme göstergelerinde daha düşük sonuçlar doğurduğunu ifade etmiştir. Parlamenter sistemlerin daha iyi bir yatırım ortamı, daha yüksek dış ticaret, daha yüksek büyüme, daha yüksek kişi başına gelir, daha düşük enflasyon, daha yüksek refah ve daha düşük gelir eşitsizliği sağladığını belirtmektedir. Kurt Topuz (2016), hükümet sistemleri içinde parlamenter sisteme sahip ülkelerin, hükümetin işleyişi, siyasal kültür, siyasal katılım, seçim süreci, çoğulculuk ve temel haklar kategorileri bağlamında diğer hükümet sistemlerini benimseyen ülkelere göre daha yüksek puana sahip olduğunu belirtmiştir. Gül ve Karagöz (2007), çalışmalarında parlamenter sistem ve başkanlık sisteminden hangisinin daha etkin, istikrarlı ve demokratik yönetimi gerçekleştirmeye elverişli olduğunu açıklamaktadır. Çalışma ile parlamenter sistemin esnek yapısı, çoğunluğu elinde bulunduran partinin hem yasama hem de yürütmede etkin olması gibi sebeplere dayalı olarak parlamenter sistemin etkin ve demokratik bir yönetimi gerçekleştirmeye daha elverişli olduğu sonucuna varılmıştır. Radu (2015), Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde

politik belirleyicilerin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini araştırmıştır. Çalışma, bir ülke ekonomisini sadece piyasa faktörlerini dikkate alarak analiz etmenin olanaksız olduğunu belirtmektedir. Buna göre her ekonomik sistemin devam eden gelişmesinin, teknoloji ve yenilikleri içeren bir eğilime sahip olması yanında çeşitli görüş ve kurumlarla temsil edilen politik farklılıklarla birleştirilmesi ve uyumlu olması gerektiği belirtilmektedir. Kılınç (2016) ise hükümet sistemleri ile demokrasi arasında doğrudan bir ilişkinin olmadığını, hükümet sistemlerinin devlet organlarının organizasyonu ve işleyişini konu edinirken, demokrasinin yönetilenlerin yönetime katılmasını konu edindiğini belirtmektedir. Bu nedenle hangi hükümet modeli kullanılırsa kullanılsın demokratik özellik gösterebileceği gibi anti demokratik özelliğe de sahip olabilmektedir.

Ayan Musil (2013), hükümet sistemlerinin ekonomik gelişmeye etkisini inceleyen araştırmaların genelde başkanlık ve parlamenter sistemi karşılaştırdığını ifade etmiştir. Bu çalışmaların önemli bir bölümünde parlamenter sistemle yönetilen ülkelerin, başkanlık sistemi ile yönetilenlere göre ekonomik ve insani gelişim seviyesinin yüksek olduğu yönünde sonuçlara varıldığını belirtmiştir. Ancak; bu araştırmaların zayıf yönlerinin olduğunu ifade eden Ayan Musil, her bir ülke hangi sistemi benimserse benimsenin tarihi, ekonomik ve sosyal süreçler bakımından farklılıklara sahip olduğunu ve istatistiksel verilerin bu süreçleri açıklamada yetersiz kalacağını belirtmektedir. Aktaş (2016), ülkelerin geçirdiği tarihi süreçlerin, siyasal geleneklerin, sosyal ve kültürel yapıların birbirinden farklı olduğunu belirterek, aynı hükümet sistemlerinin farklı ülkelere aynen uygulamanın yanlış olacağını ifade etmiştir. Aktaş'a göre ülkeler, aynı demokrasi hedefini benimsemiş olsalar da uyguladıkları hükümet sistemini kendi siyasal ve kültürel yapılarına uyumlaştırdıkları oranda hedeflerini gerçekleştirecektir. Akıncı da (2017), Türkiye'deki sistem değişikliğinde sistemin Türkiye'nin siyasal, kültürel ve toplumsal yapısı göz önüne alınarak uyumlaştırılması gerekliliğine vurgu yapmıştır.

Bu çalışmada ise, ülkelerin yönetim yapısı çerçevesinde hükümet sistemleri ile ekonomik gelişme arasındaki ilişkiler sadece ülke veya ülke grupları açısından değil bütüncül bir yaklaşımla tüm ülkeleri kapsayacak şekilde incelenmektedir.

4. Hükümet Sistemleri, Demokrasi ve Ekonomik Gelişme Arasındaki İlişkiler

Ülkelerin yönetim şekilleri, hükümet sistemleri ve izledikleri ekonomik ve siyasal politikalar birbirinden farklıdır. Ayrıca uygulanan sistemleri aynı olsa dahi her ülke aynı gelişmişlik düzeyine sahip değildir. Toplumsal gelişim süreci incelendiğinde sadece ülkelerin ekonomik göstergelerine bakılarak bir hüküm çıkarmak doğru bir yaklaşım olarak görülmemektedir. Ülkelerin ekonomik yönden sağladığı başarı bireylerin yaşam kalitesine ve refahına yansımadağı sürece gelişmişlik düzeyinin yüksekliği önemini yitirebilmektedir. Ekonomik gelişmeyi reel GSYH, kişi başına gelir ve ihracat gibi

ekonomik veriler yanında insani yaşam düzeyini etkileyen okuma yazma oranı, beşerî sermaye ve ortalama yaşam süresi gibi yönlerden de tamamlamak önemli görülmektedir (Gürses, 2009: 349).

Demokrasi de bir gelişmişlik göstergesi olarak kabul görmektedir. Genellikle bir ülkede demokrasinin varlığından söz edebilmek için üç önemli kıstas sorgulanmaktadır. Bunlardan birincisi o ülkede açık ve rekabetçi seçimlerin var olup olmadığıdır. Seçim tek başına yeterli değildir. Seçim sonuçları zorlama ve yönlendirme ile gerçekleşmiş ise o ülkede demokrasinin varlığından söz edilememektedir. İkinci kıstas evrensel oy hakkıdır. Yetişkin nüfusun önemli bir bölümünün seçimlerden dışlanmamasıdır. Üçüncü kıstas ise konuşma ve örgütlenme özgürlüğü gibi sivil hakların güvence altına alınmasını sağlayan özgürlüklere sahiplikle ilgilidir (Mainwaring, 1993: 201). Günümüzde demokrasinin temin edilmesinde hükümet sistemlerinin rolü oldukça büyüktür. Bir devletin yönetim şekli olan hükümet sisteminin en temel görevi, toplumu oluşturan bireylerin özgürlüklerini korumaktır (Ateş ve Akpınar, 2017: 2). Ancak, hangi hükümet sisteminin özgürlükleri temin konusunda daha faydalı olduğu tartışma konusudur. Bu tartışmalar parlamenter hükümet ile başkanlık hükümeti özelinde gerçekleşmektedir (Abdullayev, 2009: 252).

Bu çalışmada ülkelerin demokrasi düzeylerinin ekonomik gelişmelerine katkı yapıp yapmadığı konusu çeşitli endekslerden yararlanılarak ortaya konulmaktadır. Buna göre; ülkelerin demokrasi düzeylerinin belirlenmesinde 1972 yılından bu yana ülkelerin demokrasi seviyelerini araştırarak Özgürlük Endeksi çerçevesinde sunan Freedom House verileri kullanılmıştır. Ülkelerin ekonomik gelişmişlik düzeylerinin belirlenmesinde ise Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı İnsani Gelişim Raporu'nda yer alan insani gelişim endekslerinden yararlanılmıştır. Ülkeler, bu raporun sınıflandırmasına uygun olarak çok yüksek, yüksek, orta ve düşük insani gelişime sahip olmak üzere 4'lü bir ayrıma tabi tutulmuştur.

Tablo 1: İnsani Gelişim Düzeyleri Bakımından Hükümet Sistemlerinin Toplu Gösterimi (2021)

ÜLKE GRUPLARI	ÜLKE SAYILARI	BAŞKANLIK		YARI BAŞKANLIK		PARLAMENTER		DİĞER	
		Ülke Sayısı	Oran (%)	Ülke Sayısı	Oran (%)	Ülke Sayısı	Oran (%)	Ülke Sayısı	Oran (%)
Çok Yüksek İnsani Gelişim	66	11	16.7	4	6.1	42	63.6	9	13.6
Yüksek İnsani Gelişim	49	16	32.7	8	16.3	19	38.8	6	12.2
Orta İnsani Gelişim	44	19	43.2	8	18.2	15	34.1	2	4.5

Düşük İnsani Gelişim	32	19	59.4	9	28.1	3	9.4	1	3.1
----------------------------	----	----	------	---	------	---	-----	---	-----

Kaynak: Human Development Report 2022 (hdr.undp.org), Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı (www.mfa.gov.tr), www.worldpopulationreview.com verileri vasıtasıyla yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 1’de insani gelişim düzeylerine göre tüm ülkelerin hükümet sistemleri toplu olarak sunulmaktadır. Her bir insani gelişim grubuna dâhil ülkelerin kaçının başkanlık, yarı başkanlık ve parlamenter sistemle yönetildiği, ortaya konulmaktadır. Bununla birlikte her bir hükümet sistemi içinde yer alan ülkelerin ilgili bulunduğu gelişmişlik düzeyindeki ülkeler içindeki nispi payları da belirtilmektedir. Buna göre;

Çok yüksek insani gelişime sahip 66 ülke içinde sadece 11 ülke başkanlık modelini uygularken, 4 ülke yarı başkanlık, 42 ülke ise parlamenter modeli benimsemiştir. Çok yüksek insani gelişime sahip ülkeler grubunda başkanlık sistemi ile yönetilenler %16,7, yarı başkanlık sistemi ile yönetilenler % 6.1 ve parlamenter hükümet sistemiyle yönetilenler ise % 63.6 paya sahiptir. Bu üç hükümet modelini benimsememiş ülke sayısı 9 olup 66 ülke içindeki payı %13,6’dır. Bu sonuçlar, çok yüksek insani gelişime sahip ülkelerin büyük ölçüde parlamenter sistemle yönetildiğini göstermektedir.

Yüksek insani gelişime sahip 49 ülke içinde 16 ülke başkanlık modelini, 8 ülke yarı başkanlık modelini ve 19 ülke parlamenter modeli tercih etmiştir. Bu sınıfta yer alan ülkeler içinde başkanlıkla yönetilenlerin payı %32,7, yarı başkanlıkla yönetilen ülkelerin payı %16,3 ve parlamenter hükümet sistemiyle yönetilen ülkelerin payı ise %38,8’dir. Bu üç hükümet modelini de benimsememiş ülkeler %12,2 paya sahiptir. Bu sonuçlara göre çok yüksek insani gelişimden uzaklaşarak daha altta yer alan bir gelişmişlik düzeyinde başkanlık ve yarı başkanlık sistemi öne çıkmakta, parlamenter sistemin nispi ağırlığı azalmaktadır.

Orta insani gelişime sahip 44 ülke içinde 19 ülke başkanlık, 8 ülke yarı başkanlık, 15 ülke ise parlamenter modelle yönetilmektedir. Başkanlıkla yönetilen ülkelerin orta insani gelişime sahip ülkeler içindeki payı %43,2, yarı başkanlıkla yönetilen ülkelerin payı %18,2 ve parlamenter hükümet sistemiyle yönetilen ülkelerin payı ise %34,1’dir. Ülkeler arasında 2’si üç hükümet modelinden hiçbirine dâhil değildir ve %4,5 orana sahiptir. Buna göre orta derecede gelişmişlik düzeyinde başkanlık ve yarı başkanlıkla yönetilen ülkelerin payı %61,4’e yükselmiş, parlamenter sistemle yönetilenlerin oranı ise çok yüksek ve yüksek insani gelişim seviyelerinde bulunan ülkelerin oranının oldukça altına gerilemiş ve %34,1 olarak gerçekleşmiştir.

Düşük insani gelişime sahip 32 ülke bulunmaktadır. Bu ülkelerden 19’u başkanlık, 9’u yarı başkanlık modelini uygularken sadece 3 ülke parlamenter sistemle yönetilmektedir. Düşük insani gelişim sınıflandırmasında yer alan ülkelerden başkanlıkla

yönetilenlerin payı %59,4 ve yarı başkanlıkla yönetilen ülkelerin payı %28,1'dir. Parlamenter hükümet sistemiyle yönetilen ülkelerin payı ise sadece %9,4'tür. Bu üç hükümet modeli ile yönetilmeyen ülke sayısı 1'dir ve bu grup içindeki payı % 3.1'dir. Bu sonuçlar, az gelişmiş ülkelerde parlamenter sistemden uzaklaşmanın en yüksek boyutta gerçekleştiğini göstermektedir. Bir başka ifade ile düşük insani gelişime sahip ülkeler içinde başkanlık ve yarı başkanlık sistemini uygulayanların oranı %87,5'tir.

Çok yüksek ve yüksek insani gelişim düzeyine sahip 115 ülkeden 61'i (% 53.0'ı) parlamenter sistemle yönetilirken, orta ve düşük insani gelişime sahip 76 ülkeden ise sadece 18'i (% 23.7'si) parlamenter modeli tercih etmiştir.

Çok yüksek ve yüksek insani gelişim seviyesindeki ülkelerin %33,9'u başkanlık ve yarı başkanlık modelini benimsemiştir. Orta ve düşük insani gelişime sahip ülkeler içinde ise başkanlık ve yarı başkanlık sistemini tercih edenlerin oranı %72,4 olup oldukça yüksektir.

Buna göre ülkelerin insani gelişim düzeyi düştükçe bir başka ifade ile gelişmişlikten az gelişmişliğe doğru gidildikçe parlamenter sistemden uzaklaşıldığı, başkanlık ve yarı başkanlık sistemlerine ise yönelimin arttığı görülmektedir. İnsani gelişim düzeyinin yükselmesi ise parlamenter sistemin benimsenmesi ve uygulanması yönünde tercihler ortaya çıkarmaktadır.

5. Ülkelere Göre Hükümet Sistemleri ve Demokrasi İlişkisi

Hükümet sistemlerinin demokrasiyi tesis etme konusundaki düzeylerini görmek açısından parlamenter, başkanlık ve yarı başkanlık modellerini benimseyen ülkelerin özgür, kısmen özgür ve özgür değil statüsünde nerede bulunduğu bilinmesi oldukça önemlidir. Bundan dolayı ülkelerin hükümet sistemleri ve özgürlük statüleri tablo 2 vasıtasıyla toplu olarak karşılaştırılmaktadır.

Tablo 2: Hükümet Sistemleri ve Özgürlük Statülerinin Toplu Gösterimi (2021) *

HÜKÜMET SİSTEMLERİ	TOPLAM ÜLKE SAYISI	ÖZGÜR		KISMEN ÖZGÜR		ÖZGÜR DEĞİL	
		Ülke Sayısı	Oran (%)	Ülke Sayısı	Oran (%)	Ülke Sayısı	Oran (%)
Başkanlık	65	17	26.2	24	36.9	24	36.9
Yarı Başkanlık	28**	8	28.6	12	42.8	8	28.6
Parlamenter	79	56	70.9	18	22.8	5	6.3
Diğer	18	1	5.6	4	22.2	13	72.2

Kaynak: Human Development Report 2022 (hdr.undp.org), Freedom House in the World 2022 (freedomhouse.org), Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı (www.mfa.gov.tr), www.worldpopulationreview.com verileri vasıtasıyla yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

*Bu çalışmada incelenen ülkelerden bazıları 2022 yılına ait Freedom House Endeksine dahil edilmediğinden son beş yıldaki verilerinden 2022 yılına en yakın yıl baz alınarak tabloya dahil edilmiştir.

**Freedom House yayınladığı endekslere Filistin'i dahil etmediğinden bu ülkeye ait değerlere tabloda yer verilmemiştir.

Tablo 2’de ülkelerin toplu olarak hangi hükümet sistemini benimsedikleri ve hükümet modelleri çerçevesinde sahip olunan demokrasi dereceleri ortaya konulmuştur. Buna göre aşağıdaki çıkarımlara ulaşılabilir.

Yapılan analiz sonucunda, 65 ülke başkanlık hükümet sistemini benimserken bu ülkelerden 17’si siyasi haklar ve bireysel özgürlükler anlamında özgür statüsünde yer almaktadır. Başkanlık modelini benimseyen ülkeler içinde 24’ü kısmen özgür, 24’ü de özgür değil statüsünde bulunmaktadır. Bu gruptaki 65 ülke içinde özgür olan ülkeler %26,2, kısmen özgür olanlar % 36.9, özgür olmayan ülkeler ise % 36.9 paya sahiptir.

Hükümet sistemleri yönünden 29 ülke yarı başkanlık modelini benimsemiştir. Ancak bu ülkelerden biri Freedom House endeksine dahil edilmediğinden 28 ülke bu kısımda değerlendirmeye alınmıştır. Bu ülkelerin 8’i özgür, 12’si kısmen özgür ve 8’i de özgür değil statüsündedir. Bu ülkeler içinde özgür olanların payı %28,6 iken, kısmen özgür olanlar %42,8 ve özgür olmayanların payı ise %28,6’dır. Yarı başkanlık modelini benimseyen ülkelerde başkanlık modeli ile karşılaştırıldığında özgürlük oranı daha yüksek ve özgür değil derecesi daha düşüktür.

Parlamber hükümet modelini benimseyen 79 ülke bulunmaktadır. Bu ülkelerden 56’sı özgür, 18’i kısmen özgür ve 5’i de özgür değil statüsüne sahiptir. Oransal olarak değerlendirildiğinde 79 ülke içinde özgür statüde yer alan ülkelerin payı %70,9, kısmen özgür statüsünde yer alan ülkelerin payı %22,8 ve özgür olmayan ülkelerin payı da % 6.3’tür.

Ülkeler hükümet sistemleri ve özgürlük statüsü yönünden bir bütün olarak değerlendirildiğinde, parlamenter sistemin geçerli olması durumunda özgürlük derecesinin arttığı, özgür değil derecesinin ise azaldığı görülmektedir. Bununla birlikte, parlamenter sistemden uzaklaşıp başkanlık ve yarı başkanlık sistemine yönelme durumunda özgür değil derecesinin yükseldiği, özgür statüsünün ise azaldığı yönünde bulgular ortaya çıkmaktadır.

6. Sonuç ve Değerlendirme

Bir ülke hangi yönetim modelini benimserse benimsesin temelde o yönetim modelinin demokrasiyi uygulaması ve kurumlarını demokratik çerçevede düzenlemesi gerektiği yönünde güçlü beklentiler bulunmaktadır. Bunun en önemli nedeni, bireysel hak ve özgürlüklerin ekonomik ve sosyal hayat başta olmak üzere geniş bir alana yayılmasıdır. Demokrasi, ülkelerin gelişmişlik düzeyine etki etmekte, demokratik yapı ve kurumlara sahip olan ülkelerin ekonomik gelişmişlik düzeylerinde de artış görülmektedir. Demokrasinin temin edilmesinde hükümet sistemlerinin de belirgin rolü bulunmaktadır. Vatandaşlarının temel hak ve hürriyetlerini korumak ve kurumsal yapısını buna göre düzenlemek devletin en önemli görevleri arasında yer almaktadır. Ancak, hangi hükümet

sisteminin demokrasinin isleyişinde faydalı olduğu konusu tartışmalıdır. Bundan dolayı ülkelerin hükümet sistemleri özelinde ayrıştırılarak özgürlük seviyelerinin değerlendirilmesi gerekmektedir.

Kuvvetler ayrılığını benimsemiş üç hükümet modeli dünya devletlerince en çok tercih edilen hükümet modelleridir. Parlamenter hükümet modelini benimseyen ülkelerin diğer sistemlere göre hem ekonomik yönden hem de demokrasi uygulamaları bakımından önemli derecede gelişmişlik düzeyine sahip oldukları görülmektedir. Bunun yanında, her hükümet sistemi her ülkede aynı başarıyla uygulanmamaktadır. Bir sistemin bir ülkede başarılı bir şekilde uygulanarak ekonomik gelişmeyi sağlaması, bu sistemi uygulayan her ülkede de ekonomik gelişmeyi sağlayacağı anlamına gelmemektedir. Özellikle ülkelerin sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel ve tarihsel özellikleri yanında demokrasi düzeyi bu ayrımın en önemli nedenidir.

Çalışmanın sonuçlarına göre, gelişmiş ülkeler büyük ölçüde parlamenter, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler ise başkanlık sistemi ile yarı başkanlık sistemini uygulamaktadır. Ayrıca parlamenter sistemde özgürlük düzeyinin, başkanlık ve yarı başkanlık sistemlerinde ise özgür olmama derecesinin arttığı görülmektedir.

Bu çerçevede, dünyada ekonomik bakımdan gelişmiş ülkelerin önemli bir bölümü parlamenter sistemle yönetilmektedir. Bu ülkelerde siyasi haklar, bireysel ve ekonomik özgürlükler diğer hükümet sistemlerini benimseyen ülkelere göre daha fazladır. Bunun en önemli nedeni, parlamenter sistemde denetleme mekanizmasının olması ve alınan kararların meclis tarafından denetlenebilir olmasıdır. Bu çerçevede hangi hükümet sistemi benimsenirse benimsensin, önemli toplumsal ve ekonomik konularda karar vericilerin denetlenmesine olanak sağlayan, çoğulcu ve katılımcı bir sistemin oluşturulması gerekli görülmektedir.

Kaynakça

- Abdullayev, N. (2009), “Demokrasi ve İstikrar Açısından Parlamenter ve Başkanlık Hükümet Şekli Karşılaştırması”, *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 41, 251-268.
- Akcağündüz, E. (2010), “Kamu Tercih Teorisi ve Türkiye Üzerine Olan Etkisi Üzerine Bir İnceleme”, *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 2 (2), 29-35.
- Akıncı, B. (2017), “Hükümet Sistemleri ve Ülkemizde Olası Hükümet Sistemi Değişikliğinin Etkileri”, *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 4 (1), 1-21.
- Aktaş, H. E. (2016), “Hükümet Sistemlerinin Tıkanma Noktaları ve Alternatif Çözüm Yolları”, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (1), 209-227.
- Altın, O., Kaya, A. A. (2009), “Türkiye’de AR-GE Harcamaları ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensel İlişkinin Analizi”, *Ege Akademik Bakış*, 9 (1), 251-259.

- Altunöz, U. (2013), “Kamu Kesimi İç Borçlanmasının Özel Yatırım Harcamaları Üzerinde Etkisi: Türkiye Örneği”, *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 32 (2), 25-53.
- Apergis, N. (2017), “Democracy and Market Crashes: Evidence from a Worldwide Panel of Countries”, *Finance Research Letters*, 22, 244-248
- Arslan, R. (2009), “Parlamentar Yönetim Sisteminde Gölge Kabine’li Muhalefet”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11 (2), 1-16.
- Ateş, H., Akpınar, A. (2017), “Hükümet Sistemleri ve Özgürlük: Karşılaştırmalı Bir İnceleme”, *Strategic Public Management Journal*, 3 (6), 1-22.
- Ayan Musil, P. (2013), *Hükümet Sistemleri: Başkanlık Sistemi ve Parlamentar Sistem, Karşılaştırmalı Siyaset: Temel Konular ve Yaklaşımlar*, Edt. Sayarı, S. ve Dikici Bilgin, H., İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 189-208.
- Bağce, H. E. (2016), *Parlamentar Sistem mi, Başkanlık mı? Yoksulluktan Hukukun Üstünlüğüne Ülkelerin Dünyadaki Yeri*, Gonca Yayınevi, İstanbul.
- Baum, M. A., Lake, D. A. (2003), “The Political Economy of Growth: Democracy and Human Capital”, *American Journal of Political Science*, 47 (2), 333-347.
- Bayraktaroğlu, S., Kutanis, R. Ö. (2002), “Öğrenen Kamu Örgütlerine Doğru”, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3, 51-65.
- Barro, R. J. (1996), “Democracy and Growth”, *Journal of Economic Growth*, 1 (1), 1-27.
- Beceren, E, Kalağan, G. (2007), “Başkanlık ve Yarı-Başkanlık Sistemi; Türkiye’de Uygulanabilirliği Tartışmaları”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11, 163-181.
- Benyishay, A., Betancourt, R. R. (2010), “Civil Liberties and Economic Development”, *Journal of Institutional Economics*, 6 (3), 281-304
- Berber, M. (2011), *İktisadi Büyüme ve Kalkınma*, 4. Baskı, Derya Kitabevi, Trabzon.
- Bhalla, S. S. (1997), “Freedom and Economic Growth: A Virtuous Cycle? (Edt. A. Hadenius), *Democracy’s Victory and Crisis: Nobel Symposium No. 93*, Cambridge University Press, 195-241
- Bulut, N. (2003), “Demokrasiyi İdeal Anlamına Yaklaştırma Çabası Olarak Radikal Demokrasi”, *AÜEHFD*, 7 (1-2), 41-68.
- Burkhart, R. E., Lewis-Beck, M. S. (1994), “Comparative Democracy: The Economic Development Thesis”, *American Political Science Review*, 88 (4), 903-910.
- Caniklioğlu, M. D. (2010), *Anayasal Devlette Meşruiyet*, Yetkin Yayınları, Ankara.
- Clark, G. (2003), “Political Institutions and Economic Development in England, 1600–1860”, <http://faculty.econ.ucdavis.edu/faculty/gclark/ecnl10a/readings/Chapter10.pdf>, (Erişim Tarihi: 17.02. 2022).
- Çam, E. (2011), *Siyaset Bilimine Giriş*, Der Yayınları, İstanbul
- Çukurçayır, M. A. (2012), *Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi*, Çizgi Kitabevi, Konya.
- Dacombe, R., Parvin, P. (2021), “Participatory Democracy in an Age of Inequality”, *Representation Journal of Representative Democracy*, 57 (2), 145-157.

- Doğan, İ. (2007), *Vatandaşlık Demokrasi ve İnsan Hakları*, Pegem Yayıncılık, Ankara.
- Doucouliağos, H., Ulubaşoğlu, M. A. (2008), “Democracy and Economic Growth: A Meta-Analysis”, *American Journal of Political Science*, 52 (1), 61-83.
- Dube, F. (2021), “Separation of Powers and the Institutional Supremacy of the Constitutional Court Over Parliament and the Executive”, *South African Journal on Human Rights*, 36 (4), 293-318.
- Duverger, M. (1980), “A New Political System Model: Semi-Presidential Government”, *European Journal of Political Research*, (8), 165-187.
- Elgie, R. (1999), “The Politics of Semi-Presidentialism, Semi-Presidentialism in Europe”, *Oxford University Press*, 1-21.
- Engelen, B. (2007), “Thinking Things Through: The Value and Limitations of James Buchanan’s Public Choice Theory”, *Review of Political Economy*, 19 (2), 165-179.
- Ersungur, Ş. M. (2005), *Bölgesel İktisat*, Atatürk Üniversitesi İİBF Yayınları, Erzurum.
- Flinders, M., Dommett, K. (2013), “Gap Analysis: Participatory Democracy, Public Expectations and Community Assemblies in Sheffield”, *Local Government Studies*, 39 (4), 488-513.
- Freedom House Demokrasi Endeksi <https://freedomhouse.org/countries/freedom-world/scores> (Erişim Tarihi: 28.02.2023).
- Gerring, J., Thacker, S. C., Moreno, C. (2009), “Are Parliamentary Systems Better?”, *Comparative Political Studies*, 42 (3), 327-359.
- Gözler, K. (2011), *Anayasa Hukukunun Genel Teorisi Cilt-1*, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa.
- Gül, C., Karagöz, K. (2007), “Çağdaş Siyasal Rejimlerde Etkin Yürütme Olgusu”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11 (1-2), 711-752.
- Gürses, D. (2009), “İnsani Gelişme ve Türkiye”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12 (21), 339-350.
- Hamilton, L. (2018), “Resistance and Radical Democracy: Freedom, Power and Institutions”, *History of European Ideas*, 44 (4), 477-491.
- Heywood, A. (2018), *Siyaset*, Genişletilmiş 4. Edisyondan Çeviri, Çeviren; Fahri Bakırcı, BB101 Yayınları, 19. Basım, Ankara.
- Hilmer, J. D. (2010), “The State of Participatory Democratic Theory”, *New Political Science*, 32 (1), 43-63.
- Huber, E, Rueschemeyer, D., Stephens, J. D. (1993), “The Impact of Economic Development on Democracy”, *Journal of Economic Perspectives*, 7 (3), 71-86.
- Human Development Report: https://hdr.undp.org/system/files/documents/global-report-document/hdr2021-22pdf_1.pdf (Erişim Tarihi: 28.02.2023).
- Kahraman, M. (2012), “Hükümet Sistemi Tartışmaları Bağlamında Başkanlık ya da Yarı-Başkanlık Sistemlerinin Türkiye’de Uygulanabilirliği”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (18), 431-457.

- Kama, Ö. (2016), “Kurumlar, Kurallar ve Büyüme İlişkisi Üzerine”, *İktisat ve Toplum*, 64, 20-27.
- Karatepe, Ş. (2013), “Hükümet Sistemleri ve Türkiye”, *Yeni Türkiye*, Sayı: 51, 223-225.
- Keser, H. (2011), “Türkiye ve Başkanlık Sistemi”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2 (1), 23-57.
- Kılınç, D. (2016), “Türkiye’de Bitmeyen Tartışma: Hükümet Sistemi Üzerine Değerlendirmeler”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20 (1), 447-510.
- Knutsen, C. H. (2011), “Democracy, Dictatorship and Protection of Property Rights”, *The Journal of Development Studies*, 47 (1), 164-182.
- Kurt Topuz, S. (2016), “Hükümet Sistemleri ve Devlet Şekillerinin Ülkelerin Demokrasi Seviyeleri Üzerinde Yarattığı Farklılığın Tespiti Üzerine Bir Çalışma”, *Ege Akademik Bakış*, 16 (3), 461-476.
- Leblang, D. A. (1996), “Property Rights, Democracy and Economic Growth”, *Political Research Quarterly*, 49 (1), 5-26.
- Leonard, L. (2014), “Participatory Democracy Against Industrial Risks: Environmental Justice in Durban, South Africa”, *Politikon South African Journal of Political Studies*, 41 (2), 311-329.
- Linz, J. J. (1990), “The Perils of Presidentialism”, *Journal of Democracy*, 1 (1), 51-69.
- Linz, J. J., Valenzuela, A. (1994), “The Failure of Presidential Democracy”, *The Johns Hopkins University Press, Baltimore and London*.
- Lipset, S. M. (1959), “Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy”, *American Political Science Review*, 53 (1), 69-105.
- Litte, A. (2002), “Community and Radical Democracy”, *Journal of Political Ideologies*, 7 (3), 369-382.
- Mainwaring, S. (1993), “Presidentialism, Multipartyism, and Democracy: The Difficult Combination”, *Comparative Political Studies*, 26 (2), 198-228.
- McManus, R., Özkan, F. G. (2017), “Who Does Better for the Economy? Presidents Versus Parliamentary Democracies”, *Discussion Papers in Economics, Department of Economics and Related Studies, University of York, Heslington*, 17 (3), 1-30.
- Menard, C., Sirley, M. M. (2008), “What is New Institutional Economics?”, *Handbook of New Institutional Economics*, 1-18.
- Morlino, L. (2004), “What is a “Good” Democracy?”, *Democratization*, 11 (5), 10-32.
- Muldoon, J. (2021), “Institutionalizing Radical Democracy: Socialist Republicanism and Democratizing the Economy”, *New Political Science*, 43 (2), 189-207.
- North, D. C. (1990), *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge: Cambridge University Press.
- North, D. C. (1991), “Institutions”, *The Journal of Economic Perspectives*, 5(1), 97-112.

- North, D. C. (2008), "Institutions and the Performance of Economies over Time", *Handbook of New Institutional Economics*, Edited by Claude Menard and Mary M. Shirley, 21-30.
- Özkan, F. G. (2017), "Presidential Regimes and the Economy", http://ceftus.org/wp-content/uploads/2017/02/Presidents-and-the-Economy-CEFTUS_GD.pdf, Erişim Tarihi: 18.02.2022.
- Parasız, İ. (2008), *Büyüme Teorileri*, Ezgi Kitabevi, Bursa.
- Parchev, O. (2008), "The Political Agent and Radical Democracy", *The European Legacy*, 13 (7), 837-850.
- Parker, S. D. (2017), "The Truth is Revolutionary: Mills and Turner as Theoreticians of Participatory Democracy", *South African Historical Journal*, 69 (2), 288-303.
- Parvin, P. (2021), "The Participatory Paradox: An Egalitarian Critique of Participatory Democracy", *Representation Journal of Representative Democracy*, 57 (2), 263-285.
- Piatek, D., Szarzec, K., Pilc, M. (2013), "Economic Freedom, Democracy and Economic Growth: A Causal Investigation in Transition Countries", *Post-Communist Economies*, 267-288.
- Pinho, C., Madaleno, M. (2009), "Political Regimes and Economic Growth", *Revista Enfoques*, 7 (11), 473-492.
- Radu, M. (2015), "The Impact of Political Determinants on Economic Growth in CEE Countries", *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 197, 1990-1996.
- Rao, V. (1984), "Democracy and Economic Development", *Studies in Comparative International Development*, 19 (4), 67-81.
- Rigobon, R., Rodrik, D. (2005), "Rule of Law, Democracy, Openness, and Income Estimating the Interrelationships", *Economics of Transition*, 13 (3), 533-564
- Robertson, D. (2002), *A Dictionary of Modern Politics*, Europa Publications, United Kingdom.
- Rodrik, D. (2000), "Institutions for High-Quality Growth: What They are and How to Acquire Them", *Studies in Comparative International Development*, 35 (3), 3-31.
- Romer, P. M. (1994), "The Origins of Endogenous Growth", *Journal of Economic Perspectives*, 8 (1), 3-22.
- Rutherford, M. (2001), "Institutional Economics: Then and Now", *Journal of Economic Perspectives*, 15 (3), 173-194.
- Sakal, M., Kitapçı, İ. (2009), "Siyasal Ahlak Dışı Davranışlara Farklı Bir Çözüm: Anayasal İktisat ve Ahlak Anlayışı", *Sosyoekonomi*, 2, 31-48.
- Sharma, S. D. (2007), "Democracy, Good Governance and Economic Development", *Taiwan Journal of Democracy*, 3 (1), 29-62.
- Shugart, M. S. (2005), "Semi-Presidential Systems: Dual Executive and Mixed Authority Patterns", *French Politics*, (3), 323-351.

- Siverekli Demircan, E. (2003), “Vergilendirmenin Ekonomik Büyüme ve Kalkınmaya Etkisi”, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21, 97-116.
- Soysal, T. (2002), “Demokrasi İdesi Üzerine Bir Retorik”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13, 331-341.
- Tayyar, A., Çetin, B. (2013), “Liberal İktisadi Düşüncede Devlet”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 14 (1), 107-120.
- Tunç, H. (2008), “Demokrasi Türleri ve Müzakereci Demokrasi Kavramı”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12 (1-2), 1113-1132.
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı: <https://www.mfa.gov.tr/dis-politika-genel.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 16.02.2022).
- Ulusoy, A. (2013), *Maliye Politikası*, 7. Baskı, Celepler Matbaacılık, Trabzon.
- Uluşahin, N. (2003), “Demokratik Siyasal Rejimlerin Sınıflandırılmasında Farklı Bir Yaklaşım: “Yarı-Başkanlık”tan “İki Başlı Yürütme Yapılanması”na”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 52 (2), 199-233.
- Vergin, N. (2015), *Siyasetin Sosyolojisi Kavramlar, Tanımlar, Yaklaşımlar*, Doğan Kitap, İstanbul.
- Vick, J. (2015), “Participatory Versus Radical Democracy in the 21st Century: Carole Pateman, Jacques Rancière, and Sheldon Wolin”, *New Political Science*, 37 (2), 204-223.
- worldpopulationreview.com: <https://worldpopulationreview.com/countries> (Erişim Tarihi: 17.02.2022).
- Yaman, A. (2014), “Başkanlık Sistemi, Uygulamaları ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24 (1), 83-98.
- Yavuz, B. (2007), “Çeşitli Parlamenter Hükümet Sistemi Uygulamalarında ve Türkiye’de Başbakanın Göreve Gelmesi”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11 (1-2), 1219-1243.
- Yıldız, Z. (2013), *Politika Sözlüğü*, Etkileşim Yayınları, İstanbul.